

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ**

Армейський Олег Станіславович

УДК 378.046.4:34 (043.3)

**РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків - 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Українській інженерно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
Лазарєв Микола Іванович,
Українська інженерно-педагогічна академія,
проректор з наукової роботи, м. Харків.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Федоренко Олена Іванівна,
Харківський національний
університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри педагогіки
та психології, м. Харків;

кандидат педагогічних наук, доцент
Андрощук Ігор Петрович,
Хмельницький національний університет,
завідувач кафедри технологічної та
професійної освіти і декоративного мистецтва,
м. Хмельницький.

Захист відбудеться «25» травня 2018 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.108.01 в Українській інженерно-педагогічній академії за адресою: вул. Університетська, 16, зала засідань, м. Харків, 61003.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Української інженерно-педагогічної академії за адресою: вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003.

Автореферат розісланий «24» квітня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.С. Ковальська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Побудова правової держави в умовах поляризації думок і громадських рухів, динамічного оновлення законодавства, модернізація системи освіти в Україні зумовлює зростання правової активності вчителів, необхідність розвитку свідомої основи правомірної поведінки учасників освітнього процесу з метою максимального зменшення можливості виникнення ризиків у цьому середовищі. Це актуалізує проблему формування правової компетентності вчителів, в тому числі і вчителів технологій, які є сьогодні активними учасниками освітньої політики держави. Рівень володіння ними правовою компетентністю повинен дозволяти ефективно вирішувати проблемні правові ситуації освітнього процесу, виступати захисником прав та інтересів учнів, готувати їх до правомірного використання сучасних технологій, обладнання та інструменту, що засвідчено в Указі Президента України «Про національну програму правової освіти населення», законах України «Про освіту», «Про вищу освіту».

У сучасних реаліях, коли істотно змінилися не тільки методи регулювання прав і обов'язків вчителів, але здійснюється систематичне оновлення законодавства про освіту, відбувається диверсифікація освітніх програм, учитель технологій як ініціатор професійного самовизначення учнів повинен не тільки сприяти формуванню в них стійкої поваги до закону, а й сам активно освоювати необхідний правовий простір. Це породжує суспільну потребу в розробці й реалізації на всіх етапах підготовки вчителя такої системи розвитку у нього правової компетентності, яка відображала би всі види його соціальної взаємодії та професійної діяльності (загальносоціальної, загальнопрофесійної й спеціальнопрофесійної). Однак особливої уваги вимагає дослідження цих питань в процесі післядипломної педагогічної освіти вчителів технологій, що обумовлено швидкою зміною нормативної правової бази в умовах становлення українського громадянського суспільства.

Проведений науковий пошук засвідчує, що проблема формування та розвитку правової компетентності у фахівців досліджувалася за такими напрямками: компетентність як інтегрований результат професійної підготовки фахівців розглядалася в роботах Н. Брюханової, А. Деркача, Ю. Жукова, Е. Зєєра, О. Коваленко, Н. Кузьміної, М. Лазарєва, І. Семенова, Ю. Татур, А. Хуторського; дослідженню питань формування професійної компетентності майбутнього вчителя присвячено праці Н. Бібік, А. Маркової, Л. Мітіної, Н. Побірченко, О. Пометун. Теоретичні засади розвитку професійної компетентності вчителів у післядипломній педагогічній освіті висвітлювали Т. Браже, А. Вербицький, А. Даринський, С. Крисюк, Н. Лобанова, В. Максимова, В. Стрельников, І. Тарасевич, Л. Шевчук. Теоретичні й практичні аспекти неперервної професійної освіти вчителів технологій відображено у наукових працях І. Андрощука, С. Батишева, Н. Гусак, О. Євдокимової, О. Коберника, І. Ковальчук, В. Мадзігона, Т. Наруліної, В. Овечкина. Проблеми правового виховання особистості досліджено у працях О. Аграновської, Л. Баліна, В. Головченко, В. Котюк, М. Смоленського, О. Татаринцевої, О. Федоренко, М. Фіцули, питання формування правової культури

та правової свідомості майбутнього педагога проаналізовано Г. Васяновичем, В. Владимировою, І. Дарманською, Я. Кічук, М. Подберезським, І. Романовою, Н. Яковлевою, теоретичним аспектам формування правової компетентності особистості присвячено праці С. Воєводиної, С. Гуріна, О. Іваній, Д. Коваленка, О. Панової, Н. Саприкіної.

Разом з тим, у науковій літературі приділено недостатньо уваги проблемі розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті. Аналіз практики організації післядипломної педагогічної освіти вчителів технологій виявив, що відповідні курси в більшій мірі зосереджено на викладі змісту галузей права, при цьому недостатньо відображено проблеми правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти, характеристики правового статусу суб'єктів освітньої діяльності, види професійної діяльності цих фахівців.

Таким чином, аналіз теоретичних та практичних підходів щодо розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті дозволив виявити низку суперечностей між: потребою суспільства в учителях технологій з високим рівнем правової компетентності та недостатнім рівнем її розвитку у цих фахівців у післядипломній педагогічній освіті; необхідністю розвитку правової компетентності вчителів технологій за видами їхньої професійної діяльності у післядипломній педагогічній освіті та недостатньою розробленістю теоретичних та методичних основ реалізації цього процесу; потребами вчителів технологій в універсальних моделях вирішення професійних правових ситуацій для розвитку їхньої правової компетентності та недостатньою теоретичною й практичною розробленістю цих моделей. Виділені суперечності дозволили визначити проблему дослідження, яка полягає у підвищенні рівня розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті.

Актуальність проблеми, недостатній рівень її теоретичної дослідженості й практичної розробленості, необхідність подолання визначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження – **«Розвиток правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою частиною комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії «Створення теоретичних і методичних основ професійної підготовки майбутніх інженерів на засадах каузального навчання» (0117U001240).

Тему дисертації затверджено вченою радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 6 від 26.12.2014р.) і рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 27.01.2015р.).

Мета дослідження полягає у підвищенні рівня розвитку правової компетентності вчителів технологій шляхом теоретичного обґрунтування, розроблення та експериментальної перевірки методики її розвитку в післядипломній педагогічній освіті.

Відповідно до поставленої мети було визначено такі **завдання дослідження**:

1. Визначити сутність і структуру правової компетентності вчителів технологій.

2. Здійснити аналіз сучасного стану розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті та визначити проблему дослідження.

3. Теоретично обґрунтувати й розробити моделі цілей, змісту, методу й засобів розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті й на цій основі – модель розвитку означеної компетентності.

4. Розробити й експериментально перевірити методика розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті.

Об'єкт дослідження – післядипломна педагогічна освіта вчителів технологій.

Предмет дослідження – методика розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що рівень розвитку правової компетентності вчителів технологій підвищиться за умови впровадження в систему післядипломної педагогічної освіти авторської методики, розробленої на основі моделей цілей, змісту, методу й засобів розвитку правової компетентності, які відображають загальносоціальну, загальнопрофесійну й спеціальнопрофесійну діяльність фахівця з використанням системи професійно-правових задач.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: ідеї неперервної освіти (Є. Барбіна, Б. Гершунський, М. Громкова, С. Змеєв, О. Коваленко, В. Кремень, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, О. Огієнко, Л. Пуховська), положення андрагогічного (О. Аніщенко, С. Вершловський, М. Громкова, С. Зінченко, С. Змеєв, О. Кукуєв, Л. Лук'янова, В. Олійник, Л. Сігаєва, Т. Сорочан), акмеологічного (Б. Ананьєв, О. Бодальов, О. Деркач, В. Максимова, О. Фоміних, В. Якунін), діяльнісного (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтєв, К. Платонов, С. Рубінштейн), компетентнісного (В. Байденко, Н. Брюханова, І. Зимня, Е. Зеєр, М. Лазарєв, А. Хуторський), задачного (Г. Балл, А. Брушлинський, І. Булах, І. Калошина, Л. Ланда, В. Ляудіс, Ю. Машбиць, Л. Фрідман) підходів в освіті, теоретичні засади розвитку професійної компетентності вчителів у післядипломній педагогічній освіті (Т. Браже, А. Вербицький, А. Даринський, С. Крисюк, Н. Лобанова, В. Максимова, І. Тарасевич, Л. Шевчук), положення щодо неперервної професійної освіти вчителів технологій (І. Андрощук, С. Батишев, Н. Гусак, О. Євдокимова, О. Коберник, І. Ковальчук, В. Мадзігон, Т. Наруліна, В. Овечкин), теоретичні аспекти формування правової компетентності особистості (С. Воєводіна, С. Гурін, О. Іваній, Д. Коваленко, О. Панова, Н. Саприкіна, О. Федоренко).

Досягненню мети і розв'язанню поставлених завдань сприяло використання комплексу **методів дослідження**:

– *теоретичних*: узагальнення, систематизація, конкретизація, порівняння, системний аналіз педагогічної, філософської, психологічної, правової наукової літератури – для виявлення стану розробленості проблеми дослідження, обґрунтування його категоріального апарату, визначення сутності й структури

правової компетентності вчителя технологій, моделювання – для розробки моделей цілей, змісту, методу й засобів розвитку правової компетентності вчителя технологій у післядипломній педагогічній освіті;

– *емпіричних*: спостереження, бесіда, анкетування, тестування, опитування для визначення рівня розвитку правової компетентності вчителів технологій, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) для перевірки результативності методики розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті;

– *статистичних*: методи математичної статистики (критерій Пірсона) для статистичного оброблення й аналізу експериментальних даних.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено:

- модель поліфункціонального змісту розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті як системи знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей із розв’язання професійно-правових задач, що відображають загальносоціальну, загальнопрофесійну й спеціальнопрофесійну діяльність цих фахівців;

- модель поетапного методу розвитку правової компетентності вчителів технологій у системі післядипломної педагогічної освіти як алгоритму розв’язання професійно-правових задач з використанням універсального системного опису як правових ситуацій, так і статей законодавства, де перший етап передбачає ідентифікацію галузі права, а другий етап – відповідної статті законодавства щодо розв’язання професійно-правової задачі;

- модель розвитку правової компетентності вчителів технологій у системі післядипломної педагогічної освіти, яку побудовано на основі використання моделей поліфункціонального змісту й поетапного методу її розвитку, що дозволяє підвищити рівень розвитку правової компетентності цих фахівців;

– *уточнено* поняття «правова компетентність вчителя технологій» як складного інтегрального утворення, що характеризується сукупністю професійно-правових знань, умінь й якостей особистості, які забезпечують реалізацію загальносоціальної, загальнопрофесійної й спеціальнопрофесійної діяльності фахівцем в межах правового поля, усвідомлюючи соціальну значимість і особистісну відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні та впровадженні в систему післядипломної педагогічної освіти методики розвитку правової компетентності вчителів технологій, у розробці авторського спецкурсу «Основи розвитку правової компетентності вчителів технологій», комплексу методів й засобів, які забезпечують його реалізацію.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01/214 від 12.01.2018р.), Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» (довідка № 20-05/138 від 20.11.2017р.), загальноосвітніх навчальних закладів відділу освіти Первомайської міської ради (довідка № 01-34/638 від 21.06.2017р.), відділу освіти Балаклійської районної

державної адміністрації (довідка № 01-19/842 від 19.06.2017р.), відділу освіти, культури та спорту Мереф'янської міської ради (довідка № 01-29/62 від 18.01.2018р.), Новобаварського району м. Харкова (довідка № 1671 від 21.08.2017р.), Шевченківського району м. Харкова (довідка № 01-24/139-18 від 26.01.2018р.), Немишлянського району м. Харкова (довідка № 2577 від 29.12.2017р.).

Теоретичні положення, практичні напрацювання, викладені в дисертації, можуть бути використані в освітньому процесі вищих педагогічних навчальних закладів, у системі підвищення кваліфікації вчителів, у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, для створення підручників, методичних рекомендацій, посібників і навчальних програм.

Особистий внесок здобувача. У працях, написаних у співавторстві, здобувачеві належать (відповідно до списку наукових праць): [9] – визначення особливостей мотивування вчителів до розвитку й вдосконалення професійної компетентності у післядипломній педагогічній освіті.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: «The ICP 2015 Convention» (Helsinki, Finland, 2015), «Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences» (Kielce, 2016); *всеукраїнських*: «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікації в післядипломній педагогічній освіті» (Харків, 2015 р.), «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів» (Київ, 2015 р.), «Застосування технологій бенчмаркінгу в організації навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти» (Харків, 2016 р.), «Сучасний науково-методичний супровід регіональних та зональних шкіл новаторства керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників із питань дошкільної, загальної середньої та післядипломної освіти в контексті Закону «Про освіту» (Рівне, 2016 р.); наукових форумах «Адаптивні системи управління в освіті» (Залізний порт, 2016 р.; 2017 р.). Здобутки автора обговорювалися та дістали позитивну оцінку на засіданнях кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії (2014–2017 рр.), кафедр виховання і розвитку особистості та соціально-гуманітарної освіти комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» (2014–2017 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 12 публікаціях (з них 11 одноосібних), у тому числі: 6 статей – у провідних наукових фахових виданнях України; 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні; 4 публікації - у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 стаття – в іншому виданні.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (296 найменувань, із них 10 – іноземною мовою) і 14 додатків (на 90 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 329 сторінок, із них 197 сторінок основного тексту. Робота містить 58 таблиць та 13 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, теоретико-методологічну базу, методи дослідження; розкрито зв'язок роботи з науковими планами і програмами, наукову новизну одержаних результатів, наведено дані про апробацію й впровадження результатів роботи.

У першому розділі – **«Теоретичні засади розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті»** – на основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних учених визначено поняття правової компетентності вчителів технологій та її структурні компоненти; здійснено аналіз стану її розвитку у цих фахівців у післядипломній педагогічній освіті та сформульовано проблему дослідження; теоретично обґрунтовано й розроблено моделі цілей, змісту, методу і засобів й на цій основі - модель розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті.

Сучасні тенденції становлення української правової держави характеризуються динамічним оновленням законодавства, інтенсивним реформуванням стратегічно важливих для розвитку країни галузей, однією з яких є освіта, що зумовлює необхідність переосмислення концептуальних підходів до підготовки вчителів як майбутніх агентів змін національної освітньої системи в контексті їхнього забезпечення системою правових знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей щодо ефективної реалізації професійної діяльності у межах правового поля. Така ситуація актуалізує необхідність володіння правовою компетентністю і вчителями технологій, оскільки їхня професійна діяльність передбачає вирішення проблемних правових ситуацій освітнього процесу, захист прав та інтересів як власних, так і учнів, правомірне використання сучасних технологій, обладнання та інструменту.

Проведений аналіз першоджерел (І. Андрощук, С. Воєводіна, С. Гурін, Н. Гусак, О. Євдокимова, О.Іваній, Д. Коваленко, І. Ковальчук, В. Овечкин), професійної діяльності вчителя технологій дозволив установити, що її правовий контекст реалізується за загальносоціальним (реалізація власних прав як громадянина, захист особистих немайнових прав, соціальне забезпечення, укладення господарських договорів), загальнопрофесійним (правові основи прийому на роботу та укладення трудових договорів (контрактів), встановлення режиму робочого дня, надання платних освітніх послуг, атестація педагогічних працівників, регулювання освітніх відносин), спеціальнопрофесійним (правомірне вирішення професійних ситуацій на заняттях з предмету технології в умовах застосування сучасних технологій, обладнання та інструменту) напрямками, що утворюють основу правової компетентності цього фахівця.

На основі аналізу наукових праць (Є.Аграновська, С.Гурін, О.Іваній, Я.Кічук, Д.Коваленко, І.Романова, О.Федоренко) було визначено поняття «правова компетентність вчителя технологій» як складного інтегрального утворення, що характеризується сукупністю професійно-правових знань, умінь й якостей особистості, які забезпечують реалізацію загальносоціальної, загальнопрофесійної й спеціальнопрофесійної діяльності фахівцем в межах правового поля, усвідомлюючи

соціальну значимість і особистісну відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення. На основі результатів аналізу праць учених (С.Воеводіна, М.Козловцев, А.Коротун, А.Молчанова), їх узагальнення та адаптування до умов дослідження виокремлено компоненти правової компетентності вчителя технологій, а саме мотиваційно-ціннісний (професійно-правові цінності, мотиви пізнання правових основ регулювання суспільних відносин і професійної діяльності, особистісна установка на правомірність професійної діяльності), когнітивно-діяльнісний (професійно-правові знання й уміння щодо реалізації загальносоціальної, загальнопрофесійної й спеціальнопрофесійної діяльності вчителем технологій в межах правового поля), особистісно-рефлексивний (професійно важливі якості, що забезпечують ефективну реалізацію правомірної професійної діяльності; здатність до рефлексивної її оцінки з позицій норм права, критичного осмислення результатів та коригування правової взаємодії).

Проведений аналіз літературних джерел (І. Андрощук, С. Батишев, Н. Гусак, О. Євдокимова, О. Коберник, І. Ковальчук, В. Мадзігон, Т. Наруліна, В. Овечкин), особливостей підготовки вчителів технологій у системі неперервної педагогічної освіти в контексті порушеного питання встановив, що найбільш адаптивною до змін зовнішнього середовища є післядипломна педагогічна освіта цих фахівців, як така, що спроможна оперативно відтворювати нормативні зміни правової бази в умовах становлення українського громадянського суспільства. Аналіз стану розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті виявив необхідність зосередження цього процесу на сучасних реаліях правового регулювання як освітньої галузі, так і інших галузей права, урахування досвіду професійно-правової діяльності цих фахівців, передбачення можливостей саморозвитку в них означеної компетентності. Разом з тим, встановлено, що курси, які спрямовані на розвиток правової компетентності вчителів технологій, в більшій мірі мають ознаки ознайомчих, фрагментарних, несистемних, зосереджені на викладі змісту галузей права, при цьому недостатньо відображено проблеми правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти, специфіку професійної діяльності цих фахівців. Такий підхід знижує мотивацію вчителів технологій до підвищення правової грамотності, гальмує розвиток правової компетентності, в той час, як законодавство за галузями права дуже динамічно розвивається й обумовлює необхідність правової оцінки цих змін. Таким чином, аналіз теоретичних та практичних підходів щодо розвитку правової компетентності вчителів технологій дозволив виявити низку суперечностей, необхідність вирішення яких й обумовило проблему дослідження, яка полягає у підвищенні рівня розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті.

Аналіз першоджерел (В. Байденко, Є. Барбіна, Б. Гершунський, М. Громкова, С. Змеєв, О. Коваленко, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Огієнко, Л. Пуховська) виявив, що одним із напрямів вирішення означеної проблеми є реалізація у процесі розвитку правової компетентності вчителів технологій в післядипломній педагогічній освіті комплексу таких методологічних підходів, як компетентнісний, діяльнісний, задачний, андрагогічний, акмеологічний, що забезпечує розвиток досліджуваного феномену у відповідності до вимог сучасної неперервної освіти. Проведена робота

стала основою визначення принципів розвитку означеної компетентності у вчителів технологій, серед яких виокремлено принцип послідовності, професійної спрямованості, стимулювання розвитку та саморозвитку правової компетентності, свідомості й активності, рефлексії професійного досвіду.

Визначене методологічне підґрунтя уможливило розроблення моделі цілей розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті, які є ієрархічними й передбачають розвиток професійно-правових цінностей, мотивів усвідомлення правових основ регулювання професійної діяльності, розвиток професійно-правових знань й умінь щодо правомірної реалізації загальносоціальної, загальнопрофесійної й спеціальнопрофесійної діяльності фахівцем, розвиток професійно-правових якостей й здатності до рефлексивної оцінки власної діяльності з позицій норм права.

На основі запропонованої моделі цілей, аналізу праць учених (К. Абульханова-Славська, Б. Ломов, Я. Кічук, О. Панова, О. Федоренко) теоретично обґрунтовано й розроблено модель змісту розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті, який відображає загальносоціальну, загальнопрофесійну й спеціальнопрофесійну діяльність фахівця на основі її регулювання нормами конституційного, цивільного, сімейного, адміністративного, кримінального й трудового права, що визначає поліфункціональність змісту розвитку означеної компетентності. Задачний підхід (Г.Балл, А.Брушлинський, І.Калошина, В.Ляудіс, Ю.Машбиць) як основа розробки змісту передбачає його представлення у вигляді сукупності професійно-правових задач як моделей реальної професійної правової ситуації, що сформульована в текстовій формі та вирішується на основі правових норм регулювання суспільних й освітніх відносин. В умовах багаточисельності правових задач й обмеженого часу на їх опанування обґрунтовано використання універсальної моделі репрезентації понять (М.Лазарєв), що уможливило розробку моделі універсального системного опису професійної правової задачі (PZ) у вигляді:

$$PZ_i = \{ R, S, D, H \}, \quad (1)$$

де $R = (R_1, R_2, R_3)$ – вид діяльності вчителя технологій (загальносоціальний, загальнопрофесійний й спеціальнопрофесійний);

S – суб'єкт (учасники правових відносин), предмет (спрямування правових відносин), засоби (матеріальні й нематеріальні), умови (обставини правових відносин) реалізації правової ситуації;

D – процес як послідовність дій учасників правової ситуації;

H – результат у вигляді підсумку реалізації правової ситуації.

Розв'язання будь-якої правової задачі передбачає пошук статей законодавчої бази (SZ) з характерними ознаками $\{ R, S, D, H \}$ та на їх основі встановлення правових шляхів вирішення професійної ситуації. Отже, основу моделі поліфункціонального змісту розвитку правової компетентності вчителів технологій як системи знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей із розв'язання професійних правових задач можна представити у вигляді:

$$PZ_i = \{ R, S, D, H \} \Leftrightarrow SZ_j = \{ R, S, D, H \} \quad (2)$$

Така презентація основи змісту сприяє систематизації як професійних правових ситуацій, так і відповідних статей законодавства, що забезпечує здатність вчителів технологій знаходити обґрунтоване рішення професійно-правової ситуації, формування у них системи правових знань й умінь щодо реалізації правомірної професійної діяльності, нормативно-правової бази, яка її регламентує.

Розроблений зміст розвитку правової компетентності вчителів технологій, результати аналізу літературних джерел (С.Змеєв, О.Кукуєв, Н.Лобанова, В.Онушкін) щодо визначення методу навчання як способу оволодіння змістом уможливили теоретичне обґрунтування й розробку моделі методу розвитку означеної компетентності у цих фахівців, яку представлено у вигляді алгоритму розв'язання професійно-правових задач з використанням універсального системного опису як правових ситуацій, так і статей законодавства. В умовах різноманіття та труднощів вибору як галузі права, так і відповідних статей законодавства запропонований метод реалізовано поетапно, де перший етап передбачає ідентифікацію галузі права за її ознаками (наприклад, порушення майнових прав громадян чи установ характерно для цивільного права, скоєння суспільно небезпечної винної діяльності або бездіяльності порушує кримінальне право), другий етап - ідентифікацію відповідної статті законодавства щодо розв'язання професійно-правової задачі.

Представлення методу розвитку правової компетентності вчителів технологій у вигляді алгоритму діяльності щодо розв'язання професійно-правових задач становить її орієнтовну основу згідно до теорії поетапного формування розумових дій (П.Гальперін, Н.Тализіна) та уможливорює використання таких алгоритмів в якості засобів розвитку означеної компетентності, оскільки вони є універсальними для розв'язання будь-яких професійно-правових задач.

На основі пропонованих моделей цілей, змісту, методу й засобів розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті розроблено модель розвитку досліджуваного феномену (рис.), що містить мету, концептуально-цільовий, змістово-процесуальний, оцінювально-коригуючий блоки, очікуваний результат та є теоретичним підґрунтям створення методики розвитку означеної компетентності у цих фахівців.

У другому розділі – **«Методичні засади розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті»** – на основі теоретично обґрунтованих та розроблених моделей цілей, змісту, методу і засобів розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті побудовано відповідну методику.

У розділі описано методики навчання конституційного, цивільного, сімейного, адміністративного, кримінального й трудового права вчителів технологій у системі післядипломної педагогічної освіти, які забезпечують розвиток правової компетентності цих фахівців. Цілями розроблених методик є формування знань, умінь, навичок й професійно важливих якостей із розв'язання професійно-правових задач, що відображають загальносоціальну, загальнопрофесійну й спеціальнопрофесійну діяльність учителів технологій у процесі навчання конституційного, цивільного, сімейного, адміністративного, кримінального й трудового права.

Мета: розвинути правову компетентність вчителів технологій у системі післядипломної педагогічної освіти			
Концептуально-цільовий блок	Підходи	Принципи	Завдання
	компетентнісний діяльнісний, задачний, андрагогічний, акмеологічний,	послідовності, професійної спрямованості, стимулювання розвитку та саморозвитку правової компетентності, свідомості й активності, рефлексії професійного досвіду	Сформувати професійно-правові знання й уміння реалізації правомірної професійної діяльності, захисту прав учнів; розвинути й вдосконалити професійно важливі якості, що забезпечать ефективність перебігу цього процесу
Змістово-процесуальний блок	Компоненти правової компетентності		
	Мотиваційно-ціннісний	Когнітивно-діяльнісний	Особистісно-рефлексивний
	Професійно-правові цінності, мотиви пізнання правових основ регулювання суспільних відносин і професійної діяльності, особистісна установка на правомірність професійної діяльності, захист прав учнів	Професійно-правові знання й уміння щодо реалізації загальносоціальної, загальнопрофесійної й спеціальнопрофесійної діяльності вчителем технологій в межах правового поля	Професійно важливі якості, що забезпечують ефективну реалізацію правомірної професійної діяльності; здатність до рефлексивної оцінки власної діяльності з позицій норм права, критичного осмислення її результатів та коригування правової взаємодії
	Поліфункціональний зміст розвитку правової компетентності вчителів технологій:		
	знання, уміння, навички, професійно важливі якості із розв'язання професійно-правових задач, що відображають загальносоціальну, загальнопрофесійну й спеціальнопрофесійну діяльність у процесі навчання конституційного, цивільного, сімейного, адміністративного, кримінального й трудового права		
	Форми: фронтальна, індивідуальна, колективна		
	Методи: поетапний метод розвитку правової компетентності вчителів технологій (I етап - ідентифікація галузі права, II етап - ідентифікація статті законодавства щодо розв'язання професійно-правової задачі), мозковий штурм, пояснення, лекція, метод колективного аналізу		
Засоби: засоби розвитку правової компетентності вчителів технологій із використанням схем орієнтовної основи дій у вигляді алгоритмів діяльності з розв'язання професійно-правових задач			
Оцінювально-коригуючий блок	Критерії розвитку правової компетентності	Показники розвитку правової компетентності	
	Мотиваційний	Розвиток професійно-правових цінностей, сформованість мотивації до розвитку правової компетентності, прояв інтересу до права	
	Змістово-діяльнісний	Сформованість професійно-правових знань й умінь	
	Особистісний	Здатність до самоаналізу професійної діяльності з позицій норм права, розвиток професійно-правових якостей особистості (правової активності, толерантності, відповідальності)	
	Рівні розвитку правової компетентності		
низький		середній	високий
Очікуваний результат: підвищення рівня розвитку правової компетентності вчителів технологій у системі післядипломної педагогічної освіти			

Рис. Модель розвитку правової компетентності вчителів технологій у системі післядипломної педагогічної освіти

В умовах розробки змісту методик на засадах задачного підходу було виокремлено систему правових задач (професійних й соціальних), характерних для професійної діяльності вчителів технологій, розв'язання яких є сферою дії певних норм відповідних галузей права (конституційного, цивільного, сімейного, адміністративного, кримінального й трудового). Це уможливило виокремлення тієї частини законодавства України, яка регламентує загальносоціальну, загальнопрофесійну, спеціальнопрофесійну діяльність цих фахівців.

У розділі представлено конкретні професійно-правові задачі як основу поліфункціонального змісту розвитку правової компетентності вчителів технологій та їх розв'язання за рахунок реалізації запропонованого поетапного методу й засобів розвитку досліджуваного феномену. Так, наведемо приклад розв'язання правової задачі, що відображає спеціальнопрофесійну діяльність учителя технологій та представлена формулюванням: «Батько учня 10 класу Анатолія, знаючи, що у другій половині дня у майстерні школи для проведення уроків технології, де навчається його син, не має занять і вона вільна, зайшов у незачинену вчителем майстерню і, виготовляючи для себе деталь, зіпсував токарний верстат, завдавши школі матеріальних збитків. Які наслідки має ця ситуація для вчителя технологій?» Отже, згідно до моделі універсального системного опису професійно-правової задачі її ознаками є: суб'єкт - учитель технологій, предмет – обов'язки вчителя щодо збереження майна в майстерні, засоби – токарний верстат, умови – незачинена майстерня, процес – проникнення у незачинену майстерню, пошкодження майна, результат – завдання матеріальних збитків. Розв'язання будь-якої правової задачі передбачає, насамперед, встановлення галузі права, норми якого регламентують шляхи її вирішення, що здійснюється за рахунок реалізації першого етапу методу розвитку правової компетентності вчителів технологій шляхом послідовного співвіднесення ознак правової задачі з ознаками відповідної галузі права. Оскільки суб'єктами пропонованої правової задачі є учасники трудових суспільних відносин, то її розв'язання забезпечується нормами трудового права, що обумовлює необхідність аналізу кодексу законів про працю України й передбачає реалізацію другого етапу методу щодо ідентифікації статті законодавства з метою визначення наслідків вирішення правової ситуації шляхом співставлення її ознак з відповідними ознаками статей аналізованого кодексу на основі їх системного опису. Реалізація поетапного методу забезпечується розробленими алгоритмами діяльності з розв'язання професійно-правових задач, які використовуються в якості засобів розвитку правової компетентності у вчителів технологій. Оскільки аналізована професійно-правова задача за її ознаками пов'язана з обов'язками працівників щодо збереження майна організації, то згідно з відповідним алгоритмом правове вирішення цієї задачі визначається розділом X «Трудова дисципліна», статтею 147 Кодексу закону про працю й передбачає дисциплінарні стягнення (догану, звільнення) до вчителя технологій. На цій основі було запропоновано розв'язання професійно-правових задач з конституційного, цивільного, сімейного, адміністративного, кримінального й трудового права як основи методики розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті, яку реалізовано у вигляді відповідного спецкурсу.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка методики розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті»** – розкрито загальні питання організації та проведення педагогічного експерименту, відображено результати перевірки ефективності розробленої методики.

Експериментальну перевірку теоретично обґрунтованої й розробленої методики розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті було здійснено в межах підвищення кваліфікації вчителів технологій м. Первомайська Харківської області, Балаклійського й Мереф'янського районів Харківської області та Новобаварського, Шевченківського, Немишлянського районів м. Харкова на базі Харківської академії неперервної освіти протягом 2014 –2017 рр. Експериментом було охоплено 203 вчителів технологій, з яких 98 осіб склали експериментальну групу, 105 осіб – контрольну. Для реалізації дослідницької роботи було уточнено критерії й відповідні їм показники оцінки розвитку правової компетентності вчителів технологій, серед яких виокремлено такі критерії з показниками: мотиваційний (розвиток професійно-правових цінностей, сформованість мотивації до розвитку правової компетентності, прояв інтересу до права), змістово-діяльнісний (сформованість професійно-правових знань й умінь), особистісний (здатність до самоаналізу професійної діяльності з позицій норм права, розвиток професійно-правових якостей особистості (правової активності, толерантності, відповідальності). З метою фіксації рівнів розвитку правової компетентності вчителів технологій було використано комплекс діагностичних методик, а саме методику «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, анкетування для визначення мотивації до розвитку правової компетентності, встановлення відношення й інтересу до права й правових установок; тестування, аналіз професійних правових ситуацій, що моделюють загальносоціальну, загальнопрофесійну й спеціальнопрофесійну діяльність учителя технологій – для встановлення рівнів сформованості професійно-правових знань й умінь; діагностичну карту «Рефлексивна діяльність учителя», графічний тест «Визначення потреби в активності» Є.Льїна, методику визначення комунікативної толерантності В.Бойка, методику «Рівень суб'єктивного контролю» Дж. Роттера.

Педагогічний експеримент складався з трьох етапів (констатувального, формуального і контрольного), які були між собою логічно пов'язані та спрямовані на досягнення загальної мети дослідження.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили недостатній рівень розвитку правової компетентності вчителів технологій контрольної та експериментальної груп. Так, низький рівень розвитку означеної компетентності демонстрували 44,8 % учителів технологій КГ й 43,9 % ЕГ, середній рівень - 43,8 % учителів технологій КГ і 44,9 % ЕГ. Це свідчить про недостатнє усвідомлення респондентами правових цінностей, недостатню спрямованість на оволодіння правовими засадами професійної діяльності, що обумовило фрагментарність й несистемність професійно-правових знань та умінь. Отже, отримані результати підтвердили актуальність і доцільність обраної теми дослідження.

На формуальному етапі дослідження у систему післядипломної педагогічної

освіти вчителів технологій експериментальної групи було впроваджено теоретично обґрунтовану й розроблену методику розвитку їхньої правової компетентності, зокрема спецкурс «Основи розвитку правової компетентності вчителів технологій». У процесі розвитку означеної компетентності у вчителів технологій використовувалися активні форми й методи навчання, що значно активізувало спрямованість на правомірну професійну діяльність, дозволяло враховувати правові інтереси вчителів і реалізувати діяльнісний принцип правового навчання. Підвищення кваліфікації вчителів технологій контрольної групи здійснювалося традиційним способом.

На контрольному етапі експерименту співставлялися результати розвитку правової компетентності вчителів технологій експериментальної й контрольної груп за визначеними критеріями й показниками (табл.). За його результатами підтверджено позитивний вплив експериментальної методики на розвиток правової компетентності вчителів технологій ЕГ у післядипломній педагогічній освіті позитивною динамікою значень усіх показників.

Таблиця

**Рівні розвитку правової компетентності вчителів технологій
на контрольному етапі експерименту**

Показники	Рівні	ЕГ		КГ		Різниця значень показника, %
		Кількість	%	Кількість	%	
1	2	3	4	5	6	7
<i>1. Мотиваційний критерій:</i>						
1.1. Розвиток професійно-правових цінностей	В	31	31,6	14	13,3	18,3
	С	45	45,9	48	45,7	0,2
	Н	22	22,5	43	41,0	-18,5
1.2. Сформованість мотивації до розвитку правової компетентності	В	43	43,9	29	27,6	16,3
	С	41	41,8	40	38,1	3,7
	Н	14	14,3	36	34,3	-20,0
1.3. Прояв інтересу до права	В	40	40,8	25	23,8	17,0
	С	38	38,8	39	37,1	1,7
	Н	20	20,4	41	39,4	-20,0
<i>2. Змістово-діяльнісний критерій:</i>						
2.1. Сформованість професійно-правових знань	В	49	50,0	18	17,1	32,9
	С	38	38,8	41	39,0	-0,2
	Н	11	11,2	46	43,9	-32,7
2.2. Сформованість професійно-правових умінь	В	46	46,9	16	15,2	31,7
	С	35	35,7	43	40,9	-5,2
	Н	17	17,4	46	43,9	-26,5
<i>3. Особистісний критерій:</i>						
3.1. Здатність до самоаналізу професійної діяльності з позицій норм права	В	48	48,9	28	26,7	22,2
	С	33	33,7	35	33,3	0,4
	Н	17	17,4	42	40,0	-22,6
3.2. Розвиток правової активності	В	40	40,8	21	20,0	20,8
	С	37	37,8	41	39,0	-1,2
	Н	21	21,4	43	41,0	-19,6

Продовж. табл.

1	2	3	4	5	6	7
3.3. Розвиток толерантності	В	34	34,7	21	20,0	14,7
	С	49	50,0	58	55,2	-5,2
	Н	15	15,3	26	24,8	-9,5
3.4. Розвиток відповідальності	В	32	32,7	22	20,9	11,8
	С	46	46,9	58	55,2	-8,3
	Н	20	20,4	25	23,9	-3,5
Розвиток правової компетентності (узагальнені результати)	В	42	42,9	21	20,0	22,9
	С	39	39,8	44	41,9	-2,1
	Н	17	17,3	40	38,1	-20,8

Аналіз експериментальних даних виявив значну позитивну динаміку рівнів сформованості професійно-правових знань і умінь респондентів експериментальної групи. Так, переважна більшість учителів технологій ЕГ після реалізації розробленої методики продемонструвала високий й середній рівні їх сформованості (сформованість професійно-правових знань на цих рівнях становить відповідно 50,0% й 38,8%; професійно-правових умінь - 46,9% й 35,7%). Для учителів технологій КГ в більшій мірі переважають середній й низький рівні сформованості означених показників. Такі результати вчителів технологій експериментальної групи обумовлені побудовою відповідної методики на основі універсального системного опису як правових ситуацій, так і статей законодавства, що забезпечує формування саме системи правових знань й умінь, пов'язаних з основами реалізації правомірної загальносоціальної, загальнопрофесійної, спеціальнопрофесійної діяльності, нормативно-правовою базою, яка регламентує цю діяльність. Аналіз значень показників мотиваційного й особистісного критеріїв розвитку правової компетентності вчителів технологій ЕГ також засвідчив їх перевагу у порівнянні з ідентичними показниками вчителів технологій КГ. Так, різниця значень високого рівня розвитку показників мотиваційного критерію вчителів технологій ЕГ й КГ знаходиться у діапазоні 16,3 % ... 18,3 %, показників особистісного критерію – 11,8% ... 22,2 %.

Статистичне опрацювання експериментальних даних із застосуванням критерію Пірсона підтвердило, що вчителі технологій ЕГ продемонстрували результати, які в статистичному вимірі відрізняються від результатів КГ із рівнем достовірності 95 %. Проведений аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив гіпотезу дослідження і дозволив зробити висновок про підвищення рівня розвитку правової компетентності вчителів технологій за рахунок реалізації у післядипломній педагогічній освіті авторської методики.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоноване нове вирішення проблеми підвищення рівня розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті шляхом теоретичного обґрунтування, розроблення, експериментальної перевірки та практичного

впровадження авторської методики, підґрунтям якої є моделі цілей, поліфункціонального змісту, поетапного методу й засобів її розвитку, що відображають загальносоціальну, загальнопрофесійну й спеціальнопрофесійну діяльність фахівця з використанням системи професійно-правових задач. Узагальнення результатів теоретичного пошуку та експериментальної роботи уможливило формулювання таких висновків:

1. На основі аналізу наукових праць поняття правової компетентності вчителя технологій визначено як складне інтегральне утворення, що характеризується сукупністю професійно-правових знань, умінь й якостей особистості, які забезпечують реалізацію загальносоціальної, загальнопрофесійної й спеціальнопрофесійної діяльності фахівцем в межах правового поля, усвідомлюючи соціальну значимість і особистісну відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення. Структурними компонентами означеної компетентності виділено: мотиваційно-ціннісний, що включає професійно-правові цінності, мотиви пізнання правових основ регулювання суспільних відносин і професійної діяльності, особистісну установку на правомірність професійної діяльності, захист прав учнів; когнітивно-діяльнісний, який утворює сукупність професійно-правових знань й умінь щодо реалізації загальносоціальної, загальнопрофесійної й спеціальнопрофесійної діяльності вчителем технологій в межах правового поля; особистісно-рефлексивний, що передбачає здатність до рефлексивної оцінки власної діяльності з позицій норм права, критичне осмислення її результатів та коригування правової взаємодії, професійно важливі якості, що забезпечують ефективну реалізацію правомірної професійної діяльності.

2. Проведений аналіз сучасного стану розвитку правової компетентності вчителів технологій виявив необхідність орієнтації змісту на засвоєння правової теорії та практики реалізації законодавства як в сфері освіти, так і в сфері повсякденного життя, відображення специфічних особливостей професійної діяльності фахівців, урахування їхнього досвіду здійснення професійно-правової діяльності, можливостей саморозвитку означеної компетентності. Теоретичні аспекти формування й розвитку правової компетентності у вчителів обґрунтовано сучасними вченими, разом з тим, процес її розвитку у вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті досліджено недостатньо. Аналіз практики організації післядипломної педагогічної освіти цих фахівців засвідчив зосередженість в більшій мірі на викладі змісту галузей права, недостатнє відображення проблем правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти, характеристик правового статусу суб'єктів освітньої діяльності, видів професійної діяльності вчителів технологій, що негативно позначається на їхньому рівні володіння правовою компетентністю. Отже, потреба подолання недоліків у теоретичній та практичній площинах актуалізують проблему підвищення рівня розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті.

3. Теоретично обґрунтовано й розроблено модель цілей розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті, які є ієрархічними й забезпечують формування структурних компонентів означеної

компетентності. На цій основі теоретично обґрунтовано й розроблено модель поліфункціонального змісту розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті, яка відображає систему знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей із розв'язання професійно-правових задач, що моделюють загальносоціальну, загальнопрофесійну й спеціальнопрофесійну діяльність цих фахівців. Теоретично обґрунтовану та розроблену модель поетапного методу розвитку правової компетентності вчителів технологій у системі післядипломної педагогічної освіти представлено як алгоритм розв'язання професійно-правових задач на основі універсального системного опису і правових ситуацій, і статей законодавства, де перший етап передбачає ідентифікацію галузі права, а другий етап – ідентифікацію відповідної статті законодавства щодо розв'язання професійно-правової задачі. Засоби розвитку правової компетентності вчителів технологій презентовано як схеми орієнтовної основи дій у вигляді алгоритмів діяльності з розв'язання професійно-правових задач. За результатами проведеної роботи розроблено модель розвитку правової компетентності вчителів технологій в післядипломній педагогічній освіті, яка містить мету, концептуально-цільовий (підходи, принципи, завдання), змістово-процесуальний (поліфункціональний зміст, форми, методи, засоби), оцінювально-коригуючий (критерії, показники й рівні) блоки й очікуваний результат.

4. На основі комплексу моделей розроблено методика розвитку правової компетентності вчителів технологій в системі післядипломної педагогічної освіти шляхом змістового наповнення її окремих компонентів – цілей, змісту, методу й засобів. Методика реалізовано у вигляді відповідного спецкурсу «Основи розвитку правової компетентності вчителів технологій», що передбачає навчання конституційного, цивільного, сімейного, адміністративного, кримінального й трудового права у відповідності до загальносоціальної, загальнопрофесійної, спеціальнопрофесійної діяльності вчителів технологій.

Експериментально перевірено теоретично обґрунтовану й розроблену методика розвитку правової компетентності вчителів технологій в системі післядипломної педагогічної освіти. Результатами контрольного етапу експерименту підтверджено її перевагу порівняно з традиційним підходом. Позитивну динаміку в підвищенні рівня розвитку досліджуваної компетентності за всіма критеріями зафіксовано в учителів технологій ЕГ. Так, загальний рівень розвитку правової компетентності у вчителів технологій ЕГ здебільшого перебуває на високому рівні (42,9 %), у той час, як кількість учителів КГ, для яких є характерним високий рівень, становить лише 20 %. Середній рівень розвитку означеної компетентності демонструє 39,8 % вчителів технологій ЕГ й 41,9 % вчителів технологій КГ. Низький рівень розвитку досліджуваного феномену зафіксовано у 17,3 % вчителів технологій ЕГ й 38,1 % вчителів технологій КГ. Результати обробки експериментальних даних математичними методами на основі критерію Пірсона підтвердили висунуту гіпотезу й доцільність використання запропонованої методики розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підвищення рівня

розвитку правової компетентності вчителів технологій. Подальшого наукового пошуку потребують такі перспективні напрями, як формування правової компетентності майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки, розвиток правової компетентності вчителів технологій в умовах дистанційного навчання, розроблення освітніх мультимедійних продуктів як основи формування правової компетентності вчителів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Армейський О. Моніторинг розвитку правової компетентності вчителів технології у післядипломній освіті. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. 2017. Vol. 5, No. 3. P. 8-12.

2. Армейський О.С. Особливості розвитку правової компетентності вчителів технології у післядипломній педагогічній освіті. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків: УПА, 2017. №54–55. С. 174–180.

3. Armeisky O.S. Educational logistics as one of methods of technology teachers' mastery in postgraduate education. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків: УПА, 2016. №52–53. С. 358–363.

4. Армейський О.С. Особливості організації навчання технологій в загальноосвітньому навчальному закладі. *Імідж сучасного педагога*. 2016. №4 (163). С. 55-58.

5. Армейський О.С. Методи і засоби формування правової компетентності вчителів технології у системі післядипломної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2016. №7 (166). С. 13-18.

6. Армейський О.С. Організаційно-педагогічні умови формування правової компетентності вчителів технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. Вип. 26 (36). С. 68-72.

7. Армейський О.С. Психолого-акмеологічна модель процесу розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній освіті. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків: УПА, 2015. №48–49. С. 228–234.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Армейський О.С. Упровадження ідей логістики як інноваційної технології в практичну діяльність вчителів навчального предмету «Технології». *Застосування технологій бенчмаркінгу в організації навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти* : матеріали Всеукр. наук.-метод. Інтернет-конф. (м. Харків, 24 листопада 2016р.). Харків, 2016. URL: http://conf-hano.at.ua/load/zbirniki/elektronnij_zbirnik_materialiv/4-1-0-641 (дата звернення: 28.02.2017).

9. Армейська Л.В., Армейський О.С., Коваль О.А. Аспекти розвитку мотивації самоосвіти педагогів у навчальному процесі курсів підвищення кваліфікації. *Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences: international scientific-practical conference* (Kielce, December 28-29, 2016). Kielce, 2016. P. 210-214.

10. Армейський О.С. Педагогічна практика в системі формування правової компетентності вчителів технологій в умовах післядипломної освіти. *Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листопада 2015 р.). Київ, 2015. С. 89-92.

11. Армейський О.С. Дослідження особливостей форм правової компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Особливості впровадження Національної рамки кваліфікації в післядипломній педагогічній освіті*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Харків, 26 листопада 2015р.). Харків, 2015. URL: http://conf-hano.at.ua/load/zbirniki_elektrnnyj_zbirnik_materialiv/4-1-0-638 (дата звернення: 28.02.2017).

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

12. Армейський О.С. Формування правової компетентності вчителів технологій у системі післядипломної педагогічної освіти. *Джерело педагогічних інновацій*. 2015. Вип. 2 (10). С. 55-59.

АНОТАЦІЇ

Армейський О.С. Розвиток правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2018.

Дисертацію присвячено вирішенню проблеми підвищення рівня розвитку правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті. У роботі уточнено зміст і структуру поняття «правова компетентність вчителя технологій». Теоретично обґрунтовано та розроблено методику розвитку означеної компетентності цих фахівців у післядипломній педагогічній освіті, підґрунтям якої є моделі цілей, поліфункціонального змісту, поетапного методу й засобів її розвитку, які відображають загальносоціальну, загальнопрофесійну й спеціальнопрофесійну діяльність фахівця з використанням системи професійно-правових задач. Визначено критерії та показники, виокремлено рівні розвитку правової компетентності вчителів технологій. Експериментально підтверджено підвищення рівня розвитку правової компетентності у вчителів технологій за рахунок реалізації теоретично обґрунтованої й розробленої методики її розвитку.

Ключові слова: правова компетентність, вчителі технологій, післядипломна педагогічна освіта, методика, модель, розвиток, поліфункціональний зміст, поетапний метод.

Армейский О.С. Развитие правовой компетентности учителей технологий в последипломном педагогическом образовании. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Украинская инженерно-педагогическая академия, Харьков, 2018.

В диссертации осуществлено теоретическое обобщение и предложено новое решение проблемы повышения уровня развития правовой компетентности учителей

технологий в последипломном педагогическом образовании.

На основе анализа научных работ понятие правовой компетентности учителя технологий определено как сложное интегральное образование, характеризующееся совокупностью профессионально-правовых знаний, умений и качеств личности, которые обеспечивают реализацию общесоциальной, общепрофессиональной и специальнопрофессиональной деятельности специалистом в рамках правового поля, осознавая социальную значимость и личностную ответственность за результаты этой деятельности, необходимость постоянного ее совершенствования. Структурными компонентами данной компетентности выделены: мотивационно-ценностный, когнитивно-деятельностный, личностно-рефлексивный.

Проведенный анализ современного состояния развития правовой компетентности учителей технологий в последипломном педагогическом образовании выявил сосредоточенность в большей степени на изложении содержания отраслей права, недостаточное отражение проблем правового регулирования общественных отношений в сфере образования, видов профессиональной деятельности учителей технологий, что отрицательно отражается на их уровне владения правовой компетентностью. Поэтому потребность устранения недостатков актуализирует проблему исследования.

Теоретически обоснована и разработана модель целей развития правовой компетентности учителей технологий в последипломном педагогическом образовании, которые являются иерархическими и обеспечивают формирование структурных компонентов данной компетентности. На этой основе теоретически обоснована и разработана модель полифункционального содержания развития правовой компетентности учителей технологий, включающая систему знаний, умений, навыков и профессионально важных качеств по решению профессионально-правовых задач, моделирующих общесоциальную, общепрофессиональную и специальнопрофессиональную деятельность этих специалистов. Теоретически обоснованную и разработанную модель поэтапного метода развития правовой компетентности учителей технологий представлено как алгоритм решения профессионально-правовых задач на основе универсального системного описания и правовых ситуаций, и статей законодательства, где первый этап предусматривает идентификацию области права, а второй этап - идентификацию соответствующей статьи законодательства по решению профессионально-правовой задачи. Средства развития правовой компетентности учителей технологий представлены как схемы ориентировочной основы действий в виде алгоритмов деятельности по решению профессионально-правовых задач. По результатам проведенной работы разработана модель развития правовой компетентности учителей технологий в последипломном педагогическом образовании, которая содержит цель, концептуально-целевой (подходы, принципы, задачи), содержательно-процессуальный (полифункциональное содержание, формы, методы, средства), оценочно-корректирующий (критерии, показатели и уровни) блоки и ожидаемый результат.

На основе комплекса моделей разработана методика развития правовой

компетентности учителей технологий в системе последипломного педагогического образования путем содержательного наполнения ее отдельных компонентов - целей, содержания, метода и средств. Методику реализовано в виде соответствующего спецкурса «Основы развития правовой компетентности учителей технологий», который предусматривает обучение конституционному, гражданскому, семейному, административному, уголовному и трудовому праву в соответствии с общесоциальной, общепрофессиональной, специальнопрофессиональной деятельностью учителей технологий.

Экспериментально проверено теоретически обоснованную и разработанную методику развития правовой компетентности учителей технологий в системе последипломного педагогического образования. Результатами контрольного этапа эксперимента подтверждено ее преимущество по сравнению с традиционным подходом. Результаты обработки экспериментальных данных математическими методами на основе критерия Пирсона подтвердили выдвинутую гипотезу относительно целесообразности использования предложенной методики развития правовой компетентности учителей технологий в последипломном педагогическом образовании.

Ключевые слова: правовая компетентность, учителя технологий, последипломное педагогическое образование, методика, модель, развитие, полифункциональное содержание, поэтапный метод.

Armeiskyi O.S. Legal Competence Formation of Technology Teachers in Postgraduate Pedagogical Education. – Manuscript. Copyright.

The thesis for scientific degree of candidate of pedagogical sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkov, 2018.

The thesis is devoted to solving the problem of improving the legal competence level formation of technology teachers in postgraduate pedagogical education. The paper deals with the content and structure of the concept "Legal Competence of Technology Teacher". The methods of development of the indicated competence in these specialists during postgraduate pedagogical education, the basis of which are models of goals, multifunctional content, step-by-step method and means of its development, which reflect the general social, general professional and special professional activity of a specialist using the system of professional legal issues, is theoretically substantiated and developed. Criteria and indicators are determined, levels of legal competence formation of technology teachers are set. The increase of the legal competence level formation among the technology teachers has been experimentally confirmed due to implementation of theoretically grounded and developed methodology for its development.

Keywords: legal competence, technology teacher, postgraduate pedagogical education, methodology, model, development, polyfunctional content, step-by-step method.

